

DE HELSINKI GROEP
voor vrouwen en wetenschap

NATIONAAL BELEID INZAKE
VROUWEN EN WETENSCHAP IN EUROPA

*

SAMENVATTING

*

- Er is toenemende bezorgdheid op het niveau van de Europese Unie (EU) over de kwestie vrouwen en wetenschap, en, meer in het bijzonder, over de ondervertegenwoordiging van vrouwen in wetenschappelijke loopbanen. Er is een aanzienlijke verspilling van vaardigheden en kennis van vrouwen als gevolg van de 'lekkende leiding', waarbij een onevenredig aantal vrouwen op alle niveaus haar wetenschappelijke loopbaan voortijdig beëindigt.
- Naar aanleiding hiervan zijn er belangrijke en gezamenlijke initiatieven op internationaal niveau genomen. In februari 1999 heeft de Europese Commissie haar goedkeuring gehecht aan een mededeling die een actieplan uiteenzet ten einde de gelijkheid van mannen en vrouwen in de wetenschap te bevorderen: *Vrouwen en wetenschap - vrouwen mobiliseren om het wetenschappelijk onderzoek in Europa te verrijken*. Zij heeft tevens een *European Technology Assessment Network* (ETAN) verslag laten opstellen over vrouwen en wetenschap in de EU.
- In 1999 heeft de Onderzoeksraad een resolutie aangenomen over vrouwen en wetenschap waarbij zij de lidstaten uitnodigde om een dialoog aan te gaan en standpunten uit te wisselen inzake nationaal beleid, daarbij rekening houdend met *benchmarking* en de beste werkwijzen. Zij nodigde tevens de lidstaten uit om basisgegevens te verschaffen over de evenwichtige deelneming van mannelijk en vrouwelijk personeel in Onderzoek en Ontwikkeling en om methodes en procedures te onderzoeken voor het vergaren van gegevens en voor de ontwikkeling van indicatoren die de deelname van vrouwen aan onderzoek in Europa meten.
- Als gevolg van deze activiteiten heeft de Commissie in november 1999 een groep opgericht die zich richt op vrouwen en wetenschap, bestaande uit ambtenaren en gender-deskundigen van de 15 EU-lidstaten en van 15 landen die met het vijfde kaderprogramma van de Europese Gemeenschap voor onderzoek, technologische ontwikkeling en demonstratie (1998-2002) geassocieerd zijn. Het werd bekend als de 'Helsinki-groep voor Vrouwen en Wetenschap' omdat de eerste vergadering plaatsvond in Helsinki tijdens het Finse voorzitterschap van de EU. De geassocieerde landen zijn Bulgarije, Cyprus, Tsjechië, Estland, Hongarije, IJsland, Israël, Letland, Litouwen, Malta, Noorwegen, Polen, Roemenië, Slowakije en Slovenië. Alle behalve IJsland, Israël en Noorwegen zijn kandidaat-lidstaten van de EU.
- Het mandaat van de Helsinki-groep is de bevordering van de discussie en de uitwisseling van ervaringen over maatregelen en beleid die bedacht en ten uitvoer gebracht zijn op lokaal, nationaal en Europees niveau en de deelname van vrouwen aan wetenschappelijke loopbanen en onderzoek willen bevorderen. De groep is ook belast met de productie van nationale, naar sekse uitgesplitste, statistische gegevens en de ontwikkeling van op gelijkheid voor mannen en vrouwen afgestemde indicatoren ten einde toezicht te houden op de deelname van vrouwen aan Europees onderzoek.
- Sinds november 1999 zijn de leden van de Helsinki-groep tweemaal per jaar bijeengekomen en hebben zij nationale rapporten over de situatie van vrouwelijke wetenschappers in hun respectieve landen uitgebracht. Dit rapport voorziet in een synthese van deze nationale beleidsrapporten. Er is een subgroep van statistische

correspondenten opgezet om het werk omtrent de statistieken en de indicatoren te ontwikkelen.

- Er bestaat een aanzienlijke diversiteit onder de landen wat betreft wetenschappelijke infrastructuur, gelijkheidsmaatregelen en het klimaat voor vrouwen die een wetenschappelijke loopbaan nastreven. Overeenkomende kenmerken zijn een gebrek aan een evenwichtige deelname van mannen en vrouwen aan besluitvorming over wetenschappelijk beleid en bij diegenen die vaststellen wat 'goede' wetenschap inhoudt. De Helsinki Groep heeft in vele landen als stimulans gefungeerd tot de oprichting van nationale stuurcomités over vrouwen en wetenschap om de aandacht op deze kwesties te vestigen.
- Vele landen hebben positieve maatregelen getroffen om vrouwen en wetenschap te steunen. Deze omvatten steun aan netwerken van vrouwen in de wetenschap, de stimulering van de ontwikkeling van rolmodel- en mentorprogramma's, en, in sommige gevallen, de vaststelling van streefcijfers en quota's. Een aantal landen heeft geëxperimenteerd met het toekennen van leerstoelen, onderzoeksfondsen en prijzen voor meisjes en vrouwen in de wetenschap.
- *Gender mainstreaming* is de stelselmatige integratie van de gelijkheid van mannen en vrouwen in alle beleidsmaatregelen en programma's, in organisaties en hun culturen. Het wordt gesteund door de Europese Commissie in haar mededeling *Vrouwen en wetenschap - vrouwen mobiliseren om het wetenschappelijk onderzoek in Europa te verrijken*. Vooral Noord-Europese landen hebben *gender mainstreaming* als een geïntegreerde aanpak gebruikt om de gelijkheid van mannen en vrouwen op alle gebieden te bewerkstelligen. De meeste landen gebruiken echter ten minste enige maatregelen voor *gender mainstreaming* om de gelijkheid van mannen en vrouwen in systemen en structuren van wetenschap en wetenschappelijke loopbanen in te bouwen.
- Wetgeving behoort tot de maatregelen voor *gender mainstreaming*. Er is wetgeving in een aantal landen die de gelijkheid van mannen en vrouwen in openbare organen zoals raden voor fondsgelden verzekert. Sommige blijven ook aandringen op de gelijkheid van mannen en vrouwen in de academische en wetenschappelijke comités van universiteiten en onderzoeksinstituten.
- De naar sekse opgesplitste statistische gegevens zijn nog een maatregel voor *gender mainstreaming*. Kandidaat-lidstaten zijn bezig statistische gegevensbanken te ontwikkelen die voldoen aan het Frascati-handboek en aan de Eurostat-conventies. De nationale statistische profielen van leden van de Helsinki-groep vormen waardevolle gegevensbronnen omtrent de positie van vrouwen in de wetenschap in alle 30 landen. Deze laten zien hoe scheiding tussen mannen en vrouwen een kenmerk is van wetenschappelijke loopbanen in alle landen, hoewel er variaties bestaan in het specifieke karakter van de patronen. In het algemeen vormen vrouwen tegenwoordig de meerderheid van het totale aantal studenten. Hoewel zij een minderheid blijven vormen in sommige wetenschappelijke studiegebieden en in techniek, zijn zij in de meerderheid in de medische en biologische wetenschappen. Hoe dichterbij de top van de academische hiërarchie, des te minder vrouwen er zijn.

Het is een feit dat vrouwen slechts een kleine minderheid van de wetenschappelijke topfuncties innemen.

- Genderstudies vormen een belangrijk onderzoeksterrein waarop een beter inzicht verkregen kan worden in de complexiteiten en subtiliteiten van zowel directe, maar meer in het bijzonder van indirecte en institutionele discriminatie. Vele landen berichten dat er steun bestaat voor genderstudies om beter inzicht te verkrijgen in de integratie van de genderdimensie in de wetenschap en in de wetenschappelijke topkwaliteit. Dit heeft tot een meer ontwikkeld bewustzijn geleid van het gebruik van steun en nepotisme in de procedures van benoemingen, de sociale constructie van ‘wetenschappelijke topkwaliteit’ en de uitsluitingsmechanismen die door wetenschappelijke elite groepen gebruikt worden.
- Andere maatregelen voor *gender mainstreaming* waarover de Helsinki-groep verslag uitbrengt omvatten het ontwikkelen of het moderniseren van personeelsmanagement in de wetenschap. Dit komt tot stand dankzij transparantie in aanwervings- en promotieprocedures, bewustmaking en scholing op het terrein van de gelijkheid van mannen en vrouwen, en het gebruik van experts op het gebied van *gender mainstreaming* die adviseren over beleid en praktijk inzake gendertoetsing.
- Een aantal landen stelde vast dat gendertoetsing van de pedagogie van het wetenschappelijk onderwijs een aanpak is die gebruikt wordt om vooroordelen in de wijze waarop wetenschap onderwezen wordt aan te wijzen en weg te werken.
- Maatregelen die een evenwicht tussen werk en privéleven vergemakkelijken zijn ook van wezenlijk belang voor *gender mainstreaming*. Terwijl het algeheel erkend wordt als vraagstuk, wordt er weinig vordering gemaakt in de aanpak ervan. Maatregelen waarover gerapporteerd is omvatten een goed personeelsbeleid om een redelijk evenwicht tussen werk en privéleven te vergemakkelijken, en programma's die gericht zijn op vrouwen die op de arbeidsmarkt terugkeren en ervoor zorgen dat hun terugkeer naar wetenschappelijke loopbanen wordt vergemakkelijkt na een periode van thuis zijn met de zorg voor de kinderen.
- Sommige leden van de Helsinki-groep erkennen dat samenwerking en de uitwisseling van ervaringen hen in staat heeft gesteld om sneller vooruit te gaan in deze kwestie dan zij wellicht gedaan zouden hebben als zij alleen gewerkt zouden hebben. Toekomstige prioriteiten en perspectieven houden daarom als eerste de vergemakkelijking in van toekomstige samenwerking om het wederzijdse leerproces kracht bij te zetten en de vooruitgang duurzaam te maken.
- Een tweede taak omvat de verzekering van meer steun voor het onderzoek van genderstudies om de integratie van de genderdimensie in de wetenschap en wetenschappelijke loopbanen beter te begrijpen. Op basis van deze resultaten kan het beleid dan ontwikkeld en herzien worden.
- Een derde taak richt zich op de ontwikkeling en het gebruik van een reeks middelen voor monitoring en evaluatie van positieve actie en maatregelen inzake *gender mainstreaming* die de gelijkheid van mannen en vrouwen in de wetenschap en wetenschappelijke loopbanen moeten bevorderen. Er moeten strenge wetenschappelijke normen worden gehanteerd bij de evaluatie van

beleidsbenaderingen die ontworpen zijn om de gelijkheid van mannen en vrouwen te bevorderen.

- Ten slotte zou de Helsinki-groep graag zien dat gendervraagstukken in het zesde kaderprogramma (2002-2006) worden geïntegreerd. Dit is om zeker te stellen dat vrouwelijke wetenschappers van alle 30 landen een gelijke kans krijgen om door de EU gesteunde wetenschappelijke projecten en programma's in de toekomst vorm te kunnen geven, eraan te kunnen deelnemen, te kunnen monitoren en evalueren.